

TARİH-İ KADİM VE SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR MUKAYESE

Dr. Ömer SOLAK

PK: 90 Merkez/Aksaray- omersolak@yahoo.com

ÖZET

II. Meşrutiyet devri sosyal hicvin en hareketli olduğu, en çok geliştiği ve modern anlamına en çok yaklaştığı devirdir. Gerçekten de bu devirde hicvin şahsî tarizlerden kurtulmaya başlama ve sosyal ve siyasî konulara yönelme süreci yaşadığımız görürüz. Ayrıca çeşitli felsefî açılımlarla derinleşen ve fikir yönünden kuvvetlenen bu tür, döneminin salt bir tenkidi olmaktan çıkar ve derin sosyal meselelere yönelik dikkat çekici tespitler de getirmeye başlar.

Farklı edebî ekollerin birer temsilcisi addedilmelerine karşılık Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy, aynı neslin iki önemli şairidir. Eserlerinde bu ortaklıktan doğan pek çok benzer yön bulunan bu şairler, II. Meşrutiyet döneminin sosyal ve siyasî cephesini bu devirde yazdıkları eserlerine yansıtmışlardır. Yazının ikinci bölümünde her iki şairin on yıl süren bir polemikle bilinen dört şiiri, onların kişilik özellikleri de göz önünde tutularak karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Tevfik Fikret, Mehmet Akif, II. Meşrutiyet Dönemi*

ABSTRACT

Social satirizing was getting into action and was progressing in II. Meşrutiyet period such as modern meaning. It was ridding of personal insult and was beginning to approach social and political matter. Besides this literary kind came strong and specialized in philosophical areas. Exactly like this, It ridded of critique on this period and was made detirminings on social problems.

Tevfik Fikret and Mehmet Akif Ersoy are two important poet inspite of were assumed different literary school for the sake of argument. Their works of art have many resemblances because of they are belonging to same literary school. They are wrote in works of art social and politics problems about their period. In second part of this article was compared four poem belong those poet as considering their characteristics.

Key Words: *Tevfik Fikret, Mehmet Akif, II. Meşrutiyet period*

1. GİRİŞ

Türk milleti, Tanzimat'ın başından günümüze kadar devam eden bir ayarlama süreci yaşamıştır. Fakat bu ameliye hiç de kolay olmamış, bir çok çatışma ve buhranlar yaşanmıştır.

Tanzimatla beraber insanımızın kendi kültür değerlerine olan inancının sarsılması, *Servet-i Fünûn* kuşağında bizzat yaşama olan inancın sarsılmasına dönüşür. Bu travmatik süreç, gerçek yaşamda da ardarda gelen yenilgilerle küçülen imparatorluğun merkezine Balkanlar ve Kafkaslardan, güneyden ve kuzeyden akan göç dalgalarının yurtsuzluk sorunlarıyla da beslenir ve güçlenir. Bu kuşağın bir başka travmatik problemi de değerlerdeki değişme ve bozulmadır. İnsan geçmişle şuurulu irtibatı olan bir varlıktır. Bu değerlerle bağlantının kopuşu, şairi topyekun bir hiçlik duygusuna sürükleyecektir. Bu ikilemli çatışma hali, başta Tefvik Fikret olmak üzere bu kuşağın şairlerinin geneline ait bir manzardır.

Mehmet Kaplan, Türk aydınının çağın değişen şartları sebebiyle din karşısında aldığı tavırları şöyle maddelendirir:

1.“Çağın kendisi ile beraber yeni bir anlayış ve hayat felsefesi getirdiğini ileri sürerek, din, insanlığın artık geride bırakması gereken bir müessese saymak ve onu tarihe gömmek.” Yazara göre Tefvik Fikret, Cumhuriyet'ten önce Türk edebiyatında bu görüşün temsilcisi şairlerindedir. 2.“Dinin ebedî kıymetleriyle çağın şartları arasında bir bağlantı kurmak, başka bir deyimle dini, çağın değişen şartlarına göre yeniden yorumlamak.”(Kaplan, 1987: 191,192). Mehmet Akif, Ziya Gökalp ve Yahya Kemâl gibi aydınlar eski ile yeni, Doğu ile Batı, İslâmiyet ile çağdaş Batı arasındaki tezdâdi yaşamış ve onlar arasında bir köprü kurmaya çalışmışlardır. Bunlar ve bunlardan başka aydınlar ve Cumhuriyet kuşağı her biri nispetleri kendilerine göre değişen tepkilere vardılar. Bu sebeple ileride Batılılaşma dönemi aydınlarımızı ve tarihimizi inceleyecek bir araştırmacı belki de bu dönemi, *tepkiler dönemi* diye isimlendirecektir.

Servet-i Fünûn, Batı etkisindeki Türk edebiyatının ikinci önemli safhasıdır. Bu edebiyat, Sultan II. Abdülhamit zamanında doğmuş, gelişmiş ve yine bu devirde son bulmuştur. Bu dönem toplumunda siyasî ve sosyal hayat, “*Osmanlıcılık, İslamcılık, Medeniyetçilik, Türkçülük*” gibi belli başlı birkaç ideolojinin tesiri altındadır. Dolayısıyla edebiyat da, bu ideolojilerin kuvvetli tesirinde biçimlenmektedir.

Balkanlarda teşkilatlanan İttihat ve Terakki cemiyeti marifetiyle ilan edilen II. Meşrutiyet'in ardından imparatorluk, yeni ve hızlı bir sürece girmiştir. Bu dönemin belki de en belirgin manzarasını, muhtelif ırk, din ve milliyetlere mensubiyetin getirdiği bir bölünmüşlüğü kendi aralarındaki fikir farklılıkları yüzünden

birleştiremeyen Türk aydını oluşturur. Aslında “birbirine taban tabana zıt gaye ve emeller besleyen müşterek bir ideali bulunmayan bu kadar tecanüsten mahrum bir kütleyi, asırlarca istibdatla idare ettikten sonra ani olarak gelen bir hürriyet rejimi içinde birleştirmek, toplu bir hâlde tutmak hemen imkânsızdır” (Turhan, 1994: 111). Bu şartlar altında ülkenin geleceğine hakim olma kudreti gösteremeyen İttihat ve Terakki, taasup ve tecrübesizliği sebebiyle siyasî ve sosyal problemlerin daha da çoğalmasına ve derinleşmesine yol açmıştır.

II. Meşrutiyet inkılabı öncesinin uzantısı olan siyasî fikirler, dönemin aydınının bölünmüş manzarasının önemli bir sebebinin teşkil eder. Çok kısa süren ve sorunlu geçen bu devrin, tarih, terbiye ve diğer sosyal alanlarla ilgili temel bir takım “tartışmaların” başlangıcını teşkil eden oldukça verimli bir dönem olduğunu da belirtmek gerekir. Dönemin pek çok edebî ürününde o günün dünyasının ve Osmanlı imparatorluğunun manzarası çizilir, ileriki yıllarda devam ettirilecek olan çoğu tartışmanın ilk nüveleri bu dönemde görülür. Ancak bu kısa ve verimli dönem, başlayan bir savaşla yarım kalır.

Dönemin özünde siyasî bir sebep bulunan bütün bu çatışmalar ve tartışmalarında çöküş yıllarının psikolojisini hissetmek mümkündür. Pek çok edip, idealize edilmiş kahramanlarıyla çıkış yolları önerirler. Bu idealize kahramanlar devrin anlatı türlerinde olduğu kadar şiirinde de karşımıza çıkar. Tevfik Fikret’in Haluk’u ve Mehmet Akif’in Asım’ı pek çok yönüyle böyle hüvviyetlerdir. Keza Süleymaniye Kürsüsünde (1328/1912) şiirinin maceraperest hatibi Abdürreşit İbrahim’i de –her ne kadar gerçek bir kişilik olsa da– aynı idealizasyondan payını almıştır. Biz bu yazıda bu neslin önemli isimlerinden olan iki şairin aralarında büyük bir polemige yol açan dört şiirini, dönemin şartları ışığında tahlil etmeye çalışacağız. Akif ve Fikret farklı edebî ekollerin ancak aynı neslin, aynı ictimai şartların insanıdır. Dolayısıyla kişiliklerinde ve sanat anlayışlarında benzerlikler olması beklenebilir. Nitekim söz konusu şairlerin eserlerinde, “şiirin nesre yaklaşp söz haline gelmesi”, “aruzla yerli lehçenin ifade edilmesi” ve mısra sentaksından gelen bazı benzerlikler gibi ortak yönler bulunmaktadır (Okay, 1993: 61). Örneğin Akif, şiirlerinde “manzum hikâyelerinde basit mahalle sözlüğünü kullanarak tabii konuşma diliyle uzun anlatımlara girmekten geri kalmaz: Vaaz verir, nutuk çeker, arzuhal yazar” (Doğan, 1998: 58).

Her iki şairden aynı söz açan metinlerde öteden beri, Fikret’in Tarih-i Kadim şiiri ile başlayan şiir polemigine temas edilir. Bu şiire geçen “Yırtılır ey kitab-ı köhne, yarım, / Maktel-i fikr olan sahifelerin” mısralarına tepki duyan Akif bu şiire Süleymaniye Kürsüsünde şiiri ile cevap verir. Yaklaşık on yıl süren bu polemik Fikret’in Tarih-i Kadim’e Zeyl ve Akif’in Berlin Hatıraları şiirleriyle devam eder.

Bir ara aynı derginin (Servet-i Fünûn) sayfalarını da paylaşan bu iki şair, Kuntay’a göre 1912 yılında görüşmüşlerdir ve Akif ona “Benim gibi ilk görüştüğü adamlara yirmi senelik arkadaşlarını çektiirdi” sözleriyle bu görüşmeden duyduğu memnuniyetsizliği dile getirmiştir (Kuntay, 1990: 100).

Tevfik Fikret’in 1905 yılında yayımlanan Tarih-i Kadim şiiri; Mehmet Akif’in Süleymaniye Kürsüsünde (1912) şiirine göre yayımlandığı tarih itibarıyla II. Meşrutiyet atmosferinin şekillenmesi açısından daha büyük bir paya sahiptir. Ancak Akif’in eserinde Meşrutiyet’in ruhu ve atmosferi daha geniş olarak yer alır. İnkılabın ardından payitahtın manzarası gerçekçi bir bakışla tasvir edilir. Her taraf “Yaşasın hürriyet, uhuvvet, musavat, adalet” naraları ile çnlamaktadır. Bütün ahali ellerinde bayraklarla yürümektedir. Her taşın üstünde halka nutuk irad eden biri ve onu dinleyen ahaliye rastlanmaktadır. Okullar boşalmıştır. İşyerleri durmuştur. “Basın hürriyeti” sayesinde sayısız gazete çıkmaktadır

Bir de İstanbul’a geldim ki: Bütün çarşı, pazar

Naradan çalkantıyor. Öyle ya... Hürriyet var!

(...)

Nutka gelmiş ötedursun hocalar bir yandan

Sahmeden sahneye koşmakta bütün şakirdan (Ersoy, 1928: 12).

Şair, o günlerde “hürriyet adına” memleketin kapıldığı başıbozukluktan memnun değildir. Her iki şairin de belki bir başka müşteregi, Abdülhamit idaresine karşı oluşlarıdır. Ancak “hürriyetin” ilanından sonra idare ile anlaşamayan Tevfik Fikret, karşı kutba geçenken; Mehmet Akif, İttihat ve Terakki cemiyetine üye olmuştur.

2. TEVFIK FİKRET’İN FİKİR DÜNYASI VE MİZACI

Tevfik Fikret’in şiir hayatının şekillenmesinde, hemen her şair gibi önce taklit sonra tesir ve nihayet kendi çizgisini buluş devrelerini görürüz. Şeyh Galip’ten başlayarak Hamid ve Ekrem’e uzanan bir tesir çizgisini burada zikredebiliriz. Ancak o, bütün ondokuzuncu asır şairlerimiz içinde ilginç sanatkar mizacı ile diğer şairlerden ayrılır. Şair, “yalnız edebiyat alanında değil musiki ile de meşgul olmuş, hatta resim için hususî bir emek de sarf etmiştir” (Okay, 1992: 50). Onun şiirlerini kuran estetik anlayışın temelinde, yalnızca şiir sanatının değil, adı geçen bu sanatların da etkisinin olduğu söylenebilir. Hatta bu farklı mizacı, okul sıralarından başlayarak, bütün hayatı boyunca kıyafetinden yazısına, evinin planına ve mefruşatına etkisini hissettirmiştir.

Şairin beden yapısı ile kişiliği arasında bir ilgi kuran Mehmet Kaplan, bu ilginç kişiliğin onun eserlerinin şekillenmesinde pay sahibi olduğunu belirtir. Fikret'in "hassas", "mahcup", münzevi, ve türkek yaratılışı, şiir sanatının estetiğini kurarken olumlu bir katkı yapmıştır belki ama sanatkar kişiliğinin sosyal plânında aynı olumlu etkiden söz etmek mümkün değildir (Kaplan, 1993: 46). "Aşiyân onun hayatının da sanatının da sembolü gibidir. Onun tabiata ve nadiren de olsa cemiyete açıldığı şiirlerinde bile gerçeği değil tasavvurlarını ve hayallerini ifade ettiği sezilir." (Okay, 1993: 80).

Kitaplarının basımında müşkülpesent bir dikkat ve hassasiyet gösteren Fikret, estetiğin temelinde âhengi görür. Şiir sanatında da âhengi kuran muzikal unsur olduğuna göre, onun şiirlerinde müzikalite ve armoninin önemi ortaya çıkar. Fikret resimde, müzikte, şiirde ahenk arayan ve bu âhengi yaşantısına dahil eden bir şairdir. Oysa ki Akif gibi sanatını topluma karşı mesul hissedenden, cemiyetle iç içe olan ve hayatını plânlayamadan yaşayan –planlasa bile buna uyma fırsatını çoğu zaman bulamayan– bir şair için öyle bir armoniden söz etmek mümkün görünmemektedir.

Fikret'in mizacının ana hatlarını ortaya koymak için, Tanzimat'ın ikinci kuşağını teşkil eden Ekrem, Hamit ve Sezaî Beylerin mizacına bakmak uygun olur. Bunlar, aileleri birkaç asırdan beri saraydan nemalanan ve daha doğuştan gelen talihleri ile hayata bir adım önden başlayan aristokrat çocuklarıdır. Hayatta hiç aşırı gitmememeye özen gösteren birer salon adamı olmuşlardır. Onları, aksiyoner olmaktan uzak tutan etken, bu mizaçları olmuştur.

Tevfik Fikret de bütün sosyal içerikli şiirlerine rağmen hiçbir zaman aksiyon adamı olmamıştır. Sakin ve rahat bir hayatı tercih eden şair, ruhunun aksiyonlarını eserlerinde yarattığı kahramanlara taşıyan ve sadece eserlerinde çılgılık atan bir şahsiyettir. Öyle ki bir kaç şiirinin dışında pek çok eseri, sosyal muhtevalı olmaktan ziyade kendi huzursuz ruhunun adesesinden yansıyan şiirlerdir.

3. MEHMET AKİF'İN FİKİR DÜNYASI VE MİZACI

Osmanlıcı ve Türkçü düşünceyi savunanların dışında; Batılılaşmak konusunda bir fikir ve alternatif üreten bir başka grubu da İslâmcılar oluşturur. Onlar, Renan gibi İslâm'ın ilerlemeye engel bir din olduğu anlayışını savunan Batılı düşünürlere karşı müsbet ilimlerle dini birleştirmeye çalışmaktadırlar. Bunun içinde İslâmın özünü kapatmış olan hurafe ve batıldan kurtarılması gerekmektedir. Dinin en saf şeklinin yaşandığı *asr-ı saadet*i örnek dönem olarak alan anlayışın 20. yüzyıl başlarındaki en mühim temsilcisi Mehmet Akif'tir. Osmanlı'nın içinde bulunduğu kötü durumun da İslâmın özünden uzaklaşması ile ilgisi olduğunu düşünen Akif, modernist İslâmcılar içerisinde yer alır (Argunşah, 2004: 202). Ona göre hürriyet isteyen aydınlarla, bunun nimetlerinden yararlanacak halk arasında derin

farklılıklar vardır. Din kaydından sıyrılmış bir cemiyet hayal eden aydınlar, körü körüne Batı'ya bağlanmışken; katı bir taasup içindeki halk, göreneklere bağlanarak her türlü yeniliğe karşı düşmanlık etmektedir.

Akif, karakter bakımından tamamen dışa açık bir insandır. Onun şiirlerinde ev içi tasvirleri hemen hiç yok gibidir. Kalabalık sokaklar, sefil ve pejmürde görüntüleriyle kenar mahalleler, kahvehaneler onun şiirlerinin dekorunu oluşturur. Evde oturmaktan hemen sıkılan ve kendini sokaklara vuran bir adamdır o; ruhunu teskin etmek için insanlardan kaçan birisi değildir. Şairin *Meyhane* adlı şiirindeki "Canım sıklıdı dün akşam sokak sokak gezdim." mısraı, karakterinin bu yönünü belirgin bir şekilde verir.

Mehmet Akif, Allah'ı ve ahireti düşünen eski tip dindarlardan değildir. Tek derdi dünya ve cemiyettir. Zaten ona göre İslâmiyet yalnızca ahiret dini değildir. Yalnız Allah'la kul arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir din değildir. İnsanla insan, insanla cemiyet ilişkisini düzenleyen bir sistemdir. Kur'an "mezarlıkta okunmak" ya da "fal bakmak için" inmemiştir.

O, toplumun yanlışlarını, sefaletini müthiş bir iç burkuntusuyla gören bir Osmanlı aydınıdır. Onu düzeltmek için aciz nefsiyle didinir durur: şiirler yazar, Necid çöllerinde dolaşır, matbaa klişeleri dizer, gazeteler çıkarır. Belki de Fikret'le arasındaki en belirgin fark budur.

4. TÂRİH-İ KADİM VE SÜLEYMANİYE KÜRSÜSÜNDE

Tevfik, Fikret, "olgunluk dönemi" olarak adlandırılan Servet-i Fünûn yıllarının ardından Meşrutiyete kardar süren bir suskunluk dönemi yaşar. Ancak bu zahirî bir suskunluktur. Aslında o, toplum meseleleri ile ilgili şiirler yazmaktadır ancak yayımlanmayan bu şiirler, elden ele dolaşmaktadır. *Tarih-i Kadim* de bunlardan biridir. Şiirin yazıldığı (1321/1905) yılı, şairin Aşiyân'a taşınması, oğlu Haluk'un doğması gibi önemli olayların gerçekleştiği bir yıldır. Meşrutiyetin ilanının getirdiği büyük coşkunlukla toplumla yeniden kucaklaşmak isteyen şair, *Tarih-i Kadim* şiirini *Rûbâb-ı Şikeste*'nin ikinci meşrutiyetten sonraki baskısına almamıştır. Belki de şair, bu şiiri, hissi bir galeyanın sonucu yazıldığını düşündüğü için kitabına dahil etmek istememiştir. Yusuf Ziya Ortaç, "Mehmet Akif ile kavgasından bahsetmeyeceğim. İkisinin de ruhu acı duyar. Akif, bu acıyı sağlığında bile duymuştur. Yazdığı hicviyeyi *Safahat*'ın ikinci baskısına koymadı. Onun bu güzel pişmanlığına saygı göstermeliyiz. Susalım. Bu susuş ikisine bir saygı susuşudur." sözleriyle bu olaydan bahseder (Ortaç, 1963: 19-20).

Rûbâb-ı Şikeste'de inanç meseleleri ile ilgili birkaç şiir vardır. Bunlardan biri de *Tarih-i Kadim*'dir. Bu şiirde Fikret, Tanzimatçılar

gibi aklın ve onun getirdiği nimetlerin perestîşkârıdır. Fikret'in bu şiirlerine söz konusu zaviyeden bakmak gerekir.

Tevfik Fikret'in *Târih-i Kadîm* şiiri, ilk kez onaltı sayfa halinde, tarihsiz ve eski harflerle çıkar. Orhan Okay, Tevfik Fikret'e bu şiiri yazdıran sebepleri şöyle izah eder: "1901'den Fikret'in yeniden matbuata döndüğü 1908'e kadar, onun yaşadığı yılların belki de en buhranlısı geçer. Rumelihisarı sirtlarında plânını kendisinin yaptırdığı Aşiyân adını verdiği eve çekilmiştir. Burada tam bir inzivâ içindedir. Bir çok eski arkadaşıyla darılmıştır. Siyasî baskının en yoğun olduğu, hafife teşkilâtının en faal devridir. (...) daha sonraki yıllarda onu süratle ölüme götürecek olan şeker hastalığının ilk emareleri de bu yıllara rastlar. (...) Bütün tarihi değerlere, kahramanlara, zaferlere, bayraklara ve bu arada dine ve inançlara lanetler yağdıran *Târih-i Kadîm* şiiri de muhtemelen kaçak baskısının arkasındaki tarihe göre 1905'te yazılır (Okay, 1992: 46, 47).

Recep Usta, Fikret'in *Târih-i Kadîm* şiirinin yazılması sebebinin "bir kurban bayram arifesinde bir sandal içinde gördüğü koyunları düşünerek eve gelince" cümlesiyle açıklar (Usta, 1986: 40-41). Eser, devrinin sosyal bir hicvidir. "Dinlerin ve kuvvetlilerin insanlar arasında sebep oldukları sayısız boğuşmalardan ve haksızlıkları" konu alır (Akyüz, age.: 98).

Târih-i Kadîm döneminde büyük etki yapmıştır. Nitekim Mehmet Akif de *Süleymaniye Kürsüsünde* adlı şiirinin döneminin ediplerini tenkit ettiği mısralarında Robert Kolej'de öğretmenlik yapan Tevfik Fikret'e ve şiirine atıfta bulunmuştur.

Feylesof hepsi, fakat pek çoğunun mektebi yok. Şimdi Allah'a söver... sonra, biraz bol para ver,

Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder. (Ersoy, 1928: 24).

Şiir, Mehmet Akif tarafından tenkit edilince Fikret, *Târih-i Kadîm'e Zeyl*'de ona cevap vermiştir.

Ben ki üç beş pulu tercihindin

Protestanlara zangoçluk eden

Şairim... (Tevfik Fikret, 1985: 78)

I. Dünya Savaşı sırasında resmi bir görevle Berlin'e giden Âkif, Berlin gezisi sırasında gözlediklerini *Berlin Hatıraları* isimli şiirinde anlatır. Bu şiir Âkif'in en uzun şiirlerinden biridir. Bu şiirde Berlin'de ve İstanbul'da gördüklerinin bir karşılaştırmasını yapar. Berlin'de ve İstanbul'da otelleri, trenleri, sokakları karşılıklı olarak aktarır. Aktardıkları çoğu kere basit gözlemler değil, o gözlemlerde görünen dünya görüşü ve hayat felsefesidir. Nitekim, Mart 1915 yılında yazdığı "*Berlin Hatıraları* isimli şiirinin bir yerinde Tevfik

Fikret'in Tarih-i Kadim ve Tarih-i Kadîm'e Zeyl şiirlerine cevap vererek on yıldır sakladığı kızgınlığını açığa vurmuştur" (Karakoyunlu, 1999: 3).

4.1. İnançsızlık ve İnanma İhtiyacı: Tanrı düşüncesine de şüpheyile bakan Fikret, *Târih-i Kadîm*'de "*Şüphe bir nura doğru koşmaktadır*" der. Fikret'e göre tabiatdaki tüm varlıklar bilimsel şüphecilikle gözden geçirilmelidir. Keza şüphe, insanî bir duygudur ve insan şüphesinden ötürü suçlanamaz. "*Sanatının birinci safhasında çok samimi bir dindar olan şair, ikinci safhada –insanlara ağır bir şekilde hükmettikleri ve onları birbirlerine düşürdükleri için– bütün dinlere karşı cephe alır*" (Akyüz, 1990: 97-98). *Târih-i Kadîm'e Zeyl*'de, kendisinin de bir zamanlar dindar bir Müslüman olduğunu söyler:

Sevdim Allah'ı da, Peygamberi de; / O alay kaldı bugün hep geride...” diyen şair daha sonra inançsızlığının sebeplerini "*Ara git deyrini, gez Kâbesini, / Göreceksin ki, bütün boşluktur*" mısralarıyla izah etmeye çalışır. Ve daha sonra kendi inancını açıklar. Tabiatın ve tabiatın mükemmeliyetinin farkındadır ve adına *irade-i küllî* dediği bir inanca sahiptir. Sırf sevap veya mecburiyet olduğundan değil; irfaniyle düşünmek, idrak etmek ve işlemektir asıl ibadet olan. "*Hak din*" diye bir şey yoktur. Yaşamın kendisi bizatihi bir dindir. O, hayrı da şerri de, gökte bir yerlerde veya kazada, kaderde aramaz.

Kitabım, sahm-ı tabiat kitabı,

Bendedir, hayr ü şerrin esbabı (Tevfik Fikret, 1905: 10).

Fikret, "gençlik yıllarında kuvvetli bir iman krizi" geçirmiş; 1900 yılına doğru bu burhan ve "boşluk duygusu", hiçlik, inkar ve isyan şekline girmiştir.

Gölgeler, gölgeler... Onlarda derin

Bir karanlık sezerek çevrildim

Acı bir darbe yiyip devrildim. (Tevfik Fikret, 1905: 8).

II. Meşrutiyet'ten sonra bazı sosyal fikirlerle, kendisini dış aleme ve hayata bağlamaya çalışmış ama sonra insanı bir çeşit tanrı mertebesine yükselten bir görüşe ulaşmıştır. Bu insanı yücelten güven duygusu bazı Egzistansiyalist (Varoluşçu) filozofların tecrübelerini hatırlatır. Fakat fazla okumaktan hoşlanmayan Fikret, bu neticeye dışardan ziyade kendi hayat tecrübeleriyle ulaşır (Kaplan, 1993: 261).

Bu fikirler her şeyi maddî varlıkta gören pozitivist materyalizm düşüncesin akla getirir. Zira o yıllarda *İştirakiyyun* düşüncesi Türkiye'de bilinmektedir. Anlaşıyor ki şair, bu fikirlerden haberdardır. Ancak Fikret için söylenebilecek söz, belki de

başlangıçtan itibaren dinî hislerinin giderek azaldığı ve son yıllarında onun artık bir “şüphe şairi” olduğudur.

Materyalizm, dünyayı insan eliyle cennete çevirebileceğine inanıyordu. Maddeye hükmetmeye başlayan yeni insanın ilk teşekkülü Fikret'ten önce Batı'da gerçekleşmiştir. Nasıl ki edebi ekoller Avrupa'da hükmünü kaybettikten sonra bizde etkisini sürdürmekte ise, pozitivist düşünceyi de biz daha 1908'lerde terennüm ederiz. Fikret, İslâmî kabullere hoş gelmeyecek ifadeleri, korkmadan kullanabilmiştir. Gerçi Şinasî, Mustafa Reşit Paşa'yı *medeniyet peygamberi* olarak nitelendirirken; Fikret'ten çok daha önce İslâmî geleneği zorlamıştır. Ancak bu durum, bir *Târih-i Kadîm* veya bir *Sis*'le kıyaslanamaz. Keza Ziya Paşa, -daha 1890'larda yazdığı *Terkib-i Bend*'inde- akıl denen “o büyük sâhir”in önünde “*Subhane men tehayyere fi-sun'ihî'l-ukul / Subhane men bikudretihî ya'cüzü'l-fuhul*” (Aklın, insanı hayretler içinde bırakan eserleri karşısında, şaşkınlığa düşmekten kendimi alıkoynamam.) mısralarıyla eğilmiştir.

Tanzimat'tan sonra ilk kez Namık Kemal'le birlikte ortaya konulmaya başlanan akla ve bilime inanan “modern insan”a, Akif'in de inandığını görüyoruz. Keza bu inanış, -Namık Kemâl'de olduğu- gibi dinî kıymetler sisteminin dışında değildir.

4.2. Fikirlerde Değişkenlik: Tevfik Fikret'in o şeklen kusursuz şiirlerinin içinde fırtınalar kopar. Aynı şiirde dahi olsa ifrat ve tefrit arasında gidip gelişlere şahit oluruz. Şeker ve romatizma hastası Fikret, yalnız, alıngan ve hassas bir mizacının gerisinde fırtınalı bir ruha da sahiptir. Fikirlerinde de bir birlik ve insicam yoktur. Şiirleri kronolojik bir sıraya konulup da incelendiğinde görülür ki, fikirlerinin her zaman arkasında değildir. Örneğin 1902 tarihli *Sis*, görünüşte istanbul şehrine, gerçekte ise Abdülhamit dönemi istibdadına karşı yazılmış bir şiirdir.

Örtün evet ey haile... Örtün, evet ey şehri;

Örtün ve müebbet uyu, ey facire-i dehr (Tevfik Fikret, 1985: 96).

Şair, şiirde bu ve benzeri ifadeleri birbiri ardına sıralarken, 1908'de Meşrutiyet'in ilanıyla sevinen Fikret, *Sis*'te lanetler yağdırdığı İstanbul şehri için bu kez bambaşka ifadeler kullanır. Öyle ki şair, “*gençleri Meşrutiyet'in ilanında önemli rolü olan İttihat ve Terakki'yi desteklemeye çağır*”ır. O, “iktidarı ele geçiren bu yeni kadroyu alkışlamış ve onlara ümitle bakmıştır. (Özdemir, 2003: 103)

Hayır, hayır, sana raci'değil bu tel'inat,

(...)

Seninle nispeti yok; sen şerefisin ulusun (Tevfik Fikret, 1985: 112).

Şairin, basında bir kız okulu açılacağını okuması üzerine duyduğu sevinçle yazdığı *Bir Kız Mektebi İçin* şiirindeki “*Siz birkaç atlı koskoca bir ülke fetheden, / Osmanlı kahramanlığının şan ve nâmını / Hamilsiniz; bu fitrat o fitrat, bu ten o ten*” mısralarını yazan Fikret'le; *Tarih-i Kadîm*'in “*Yere geç satvetinle, ey serdar! / Her zafer bir harabe, bir medfen...*” diyen hırçın ve kızgın Fikret, aynı kişidir. Bu iki şiirdeki tarihî bakış büyük farklılıklara sahiptir.

4.3. Türk Tarihine Bakış: Fikret'in *Târih-i Kadîm*'inde en hafif ifadeyle Türk tarihine karşı “menfi” bir tavır vardır. Osmanlı imparatorluğu, kan akıtan bir imparatorluktur. Fikret'in bu saldırılarından Osmanlı tacı, tahtı geçmiş devirlerin cihangir padişahları da payını alır.

Yere geç satvetinle, ey ser-dar!

Devril, ey köhne taht-ı istiklâl! (Tevfik Fikret, 1905: 13).

Şiirde, baştan başa kanlı ve ateşli bir atmosfer çizilir. Şaire göre millî tarihimiz baştan başa yağma ve çapuldu. Bu duyguyu okuyucunun kafasına iyice yerleştirebilmek için, “kan”, “kanlı”, “ateş”, “harp”, “ordu” kelimeleri üstüne basa basa ve çok sık kullanır.

Başta, en başta kanlı bir bayrak.

Onu bir kanlı tac eder ta'kip

Sonra hunîn vesait-i tahrib:

(...)

Kanlı amirleriyle cünd-i vegâ...

(...)

Her zaman her tarafta kan, kan, kan!..

(...)

Görürüm kanların köpürdüğünü (Tevfik Fikret, 1905: 11).

Şiirin geri kalan kısmı İslâmiyet'te mevcut Tanrı inancı ile ilgili tarizlerle doludur. Öte yandan Akif, Türk tarihine karşı aynı menfi tutum görülmez. Türk tarihinin birer kültür ve medeniyet yıldızı olan Buhara, Semerkant gibi şehirlerinin mevcut durumunu, maziye kıyasladığında yeise kapılmaktan kendini alamayan şair, *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde İbn-i Sina gibi bir Türk mütefekkeri ve bilim adamını büyük bir hürmetle anar.

O Buhara! o mübarek ve muazzam toprak!

Zilletin koynuna girmiş, uyuyor müstağrak!

İbn-i Sinaları yüzlerce doğurmuş iklim,

Tek çocuk vermiyor ağuşuna ilmin, ne akîm!

O rasathâne-i dünyâ, o Semerkand bile (Ersoy, 1928: 21)

4.4. Aksiyoner Şahsiyet:

*Safahat'*ın ikinci kitabı olan *Süleymaniye Kürsüsünde* şiiri, tek ve uzun bir manzumedir. Eser "son mısralarının altında 15 Ağustos 1328 tarihi"ne göre 28 Ağustos 1912'de yazılmıştır (Okay, 1993: 34). Bu yıllar şairin *Sebilürreşad'*da Balkan Savaşı üzerine yazılar yazdığı dönemdir. Akif'in etrafında Rusya Türklerinden Ayaz İshaki, Abdürreşit İbrahim, İsmail Gasprinsky gibi isimler vardır. İşte *Süleymaniye Kürsüsünde* şiiri, adı geçen Rusya Türklerinden biri olan Abdürreşit İbrahim'in ağzından yazılmıştır. "Bu zat, Mekke ve Medine'de tahsil görmüş, 1881'de İstanbul'a gelerek tanzimat aydınları ile tanışmış, Rusya'ya dönüşünde yeni usûlde mektepler açmış, Liva'ül Hamd adlı bir broşür neşrederek Rusyalı Türklerin Osmanlı ülkelerine göçmesini teşvik etmiştir. Meşrutiyetten sonra yine Türkiye'ye dönmüş, konferans ve vaazlar vermiştir. 1944'de Japonya'da ölen Abdürreşit İbrahim Efendi, Osmanlı topraklarından Japonya'ya kadar uzanan Türk ve İslâm dünyasını gezerek, müşahedelerini 'Alemler-i İslâm ve Japonya'da İntişar-ı İslâmiyet (1912-1914)' adı altında resimli iki büyük cilt halinde İstanbul'da neşretmiştir" (Okay, 1993: 35). Akif'in, şiirinde uyanık bir bilgin ve seyyah olarak yansıttığı bu zatın şahsiyeti arkasında aslında kendi fikirlerini dile getirdiği de gözden uzak tutulmamalıdır.

Mehmet Akif, zamanın İslâm toplumlarının ve İslâm coğrafyasının halinden haberdardır. Fakat memnun değildir. Bu memnuniyetsizlik onu çalışkan, ışıltılı ve cevval Batı ile ataleti, aldırmaçlığı ve sukûtu tevekkülle karıştıran Doğu arasında bir mukayese fikrine götürür. İslâm âleminin hâli hazır durumu şairi, din üzerinde yeniden düşünmeğe, ve yaygın ve köhnemiş eski inançları tenkit etmeye sevk eder. Ancak bu tenkitte dinin temel akidelerine yönelik bir red sözkonusu değildir. Daha ziyade çağın şart ve zaruretlere göre yorumlama gayreti vardır.

Çalış! dedikçe şeriat, çalışmadın durdun

Onun hesabına bir çok hurafe uydurdun!

Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya

Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya! (Ersoy, 1928: 20).

Akif'ten önce de Tanzimat devri şiirinde böyle bir mukayese fikri vardır. Nitekim Ziya Paşa'nın "Diyar-ı küfrî gezdim; beldele kâşaneler gördüm de / Dolaştım mülk-i İslâm'ı, bütün hep virâneler gördüm" beyiti böyle bir mukayesenin ürünüdür. Aynı mukayese

fikrine, Fikret'in 1908-1910 dönemi şiirleri arasında yer alan *Promete'*inde de rastlarız.

Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?

Gülün neden cihan bana, beş yalnız ağlayayım? (Tevfik Fikret, 1985: 70).

Akif'in *Süleymaniye Kürsüsünde* şiiri, belirli bir noktadan sokağa ve insanlara çevrilmiş bir kamera gibidir. Ve özellikle bu şiirin sinematografik bir yapısı vardır. Sanki bilinçli olarak sinemaya has teknikler kullanılmıştır. Tasvirler yapılmış, portreler çizilmiş; anekdotlar, bütün teferruatı ve hareketliliği ile nakledilmiştir. Esere sokak tasviri ile başlanır, ardından *Süleymaniye Camii'*ne gelinir. Kamera önce içeri girmez, etrafında dolaşarak cami hakkında mimarî bilgiler verir. Ardından caminin içindeki o uhrevî hava nakledilmeye başlanır. İçerisi üç bin kişilik cemaatle hınca hınc doludur. Sonunda dikkatimiz kürsüdeki kişiye sevk edilir, bu kişi "*Bembeyaz lihye-i pâkiyle, beyaz destârı / O mehip alnı, o pek munis olan didarı*" ile alelade bir din görevlisi değildir.

Akif eserde, Abdürreşit'in ağzından bir İslâm âlemi panoraması çizer. İstanbul'dan başlayan, Tataristan'dan sonra Türkistan'a oradan Buhara'ya kadar bu âlemin manzarası ana hatlarıyla ve küçük anekdotlarla verilir. Geniş ve geniş olduğu kadar bir zamanlar ilim ve âlim yetiştirmede pek münbit olan bu topraklardaki şâmeti bir bir sayar.

İbn-i Sina'ları binlerce doğurmuş iklim,

Tek çocuk vermiyor ağuşuna ilmin, ne akîm! (Ersoy, 1928: 30).

Şiir okudukça, insanın gözünün önünde panoramik manzaralar canlanır. Aydın ve ufku geniş bir din adamı olan Abdürreşit İbrahim Efendi, yalın ama isabetli cümlelerle memleketin üzüntü verici hâlini çizmektedir. Cemaat diz çökmüş veya bağdaş kurmuştur. Tam bir sükûnetin hakim olduğu taş duvarların arasındaki tek ses, yalnızca Abdürreşit İbrahim'in çınlayan hitabesidir. Onun kısa ve kesin cümleleri, doğrudan muhatabının idrakine giden samimi bir kardeş nasihatidir. Elbetteki bu sesin asıl sahibi Akif'tir.

4.5. Çevreye Bakış: Şiirin ilk altı buçuk sayfasında konuşan Akif'tir; seslendiği ise okuyucudur. Bizi önce köprüden geçirir, İstanbul'da dolaştırır. Elinde bir kamera vardır ve sanki asıl mevzu gelmeden biraz çevreyi tanıtmaktadır. Orhan Okay, "edebiyatımızda devrine gelinceye kadar, onun derecesinde sokağı bize getiren şair yoktur" der. Zira "cemiyetin dertleri"ni kendine dert edinmiş bir insan için bunun aksi de mümkün olamaz. Aksi taktirde "gerçekçi", "inandırıcı" ve "başarılı" olamaz (Okay, 1993: 81).

Akif de Fikret de İstanbul çocuğudur. Bu şehirde doğmuş, büyümüşlerdir. Bilirler ki İstanbul, Avrupa şehirleri gibi değildir. Bu şehirde ihtişam ve sefalet yan yana ve kol kola yaşar. Her ikisi de İstanbul sokaklarının, mahallelerinin hazin manzarasını şiirlerinde tasvir ederler. Ama bir farkla: Fikret'in şiirinde gizliden gizliye acı bir iğrenme duygusu sezilir. Bu, cemiyete sırtını dönmüş bir adamın tavrıdır.

Ey sakfi çökük medreseler, mahkemecikler / (...) / Ey ma'reke-i tıyn u gubâr eski sokaklar (Tevfik Fikret, 1985: 8).

Ancak Akif, bu acıklı sefaleti nakledeken dahi üslûbuna merhametle karışık bir mizah hakimdir.

*Sahilin, baş başa vermiş düşünen pis, eski,
Ağlamış yüzlü sakil evleri durdukça, sizin,
İçinizden acı şeyler geçecek hep... Lakin,
Bak benim öyle değil...* (Ersoy, 1928: 13).

Akif, halktan uzak değildir. Ama Fikret, bir Robert Kolej hocasıdır. Cemiyete hitabı da, adesesini de Akif tarafından "zangoç" kelimesiyle bu yabancı müessesenin konumuyla yakından ilgili bulunur. Ancak "mehib almı, o pek munis olan didarı" ile Abdürreşit İbrahim, halktan bir adamdır. Bağdaş kurmuş oturan binlerce kişiden biridir. Kürsüye çıkıp oturan bu hatip, halkın dili ile konuşmakta ve bizatihi memleketin halini anlatmaktadır.

4.6. Mizah unsuru: Tevfik Fikret'te mizah yok gibidir. *Târih-i Kadim*, halinden memnun olmayan bir adamın şiiridir. Onunki kızgın ve somurtkan bir şiirdir. Kızgındır ve bu kızgınlığı mısralar ilerledikçe daha da artar. 17. yüzyılın Avrupalı seyyahı Leydi Montegü bile ülkesine döndükten sonra yazdığı hatıralarında, tarihimize, kültürümüze bu kadar menfi ve hakaret-amiz yaklaşmamıştır. Ancak Fikret'in asabi dilinden din de millî tarih de payımı almıştır. Nidası, inançla ilgili problemleri olan bir adamın nidasıdır. Onun için, içinden çıktığı cemiyete karşı ve kayıtsızdır.

Akif'in eserinde "komik" de önemli yer tutar. Bu, biraz da hitabet sanatının gereğidir. Onun şiirlerinin bir vaaz edâsı taşır. Bu mizah, cami dolusu cemaatin dikkatini daima kendi üzerinde tutmak isteyen hatiplerin üslûbunu andırır bir mizahtır. Şair, ciddi ve önemli konuların içine komik unsurlar, küçük nükteler sıkıştırır. Böylece bütünüyle ağır, kuru ve didaktik bir metni renklendirmeyi amaçlar gibidir.

Köprüler asma imiş Avrupa âfâkında...

Varsın olsun, o da bir şey mi? Bizim Şark'ın da

Böyle daldırma olur... (Ersoy, 1928: 14).

Servet-i Fünûn'un o munis, ağır başlı hayal-perest kuşağı ve onların şiirleri, şahsiyetleriyle paralellik gösterir. Bu kuşağa bir dönem hocalık etmiş olan Fikret'in özellikle de 1908'den sonraki sosyal muhtevalı şiirlerinde bu ağırbaşlılıktan eser kalmaz. Övgülerinde de yergilerinde de hep coşkun bir mübalağa vardır. O artık bağırın, haykıran kızgın bir adamdır. Etrafına sert ve ağır sözler savurur.

Her şeref yapma, her saadet piç;

Her şeyin iptidası ahiri hiç (Tevfik Fikret, 1985: 10).

1908 tarihi, Akif'in sanat hayatı içinde belli bir kırılma gösterir. "1908'den savaş yıllarına kadar olan şiirlerinde, toplumun günlük hayatı *Safahat*'ın ilk kitaplarında şiirleşmiştir" (Doğan, 1998: 60). Öte yandan kuru günlük yaşantı yer yer doğa üstü benzetmelerle ve coşkun bir söyleyişlerle renklendirilir. "Etsen dünyaları tufan gibi levs istila, / Bu semalarda yüzen şahikanın pak ettiği, / Karşıdan seyredecektir" derken Süleymaniye Camii tasvir edilmektedir. Dinî bir mukaddes söz konusu olduğu zaman Akif'in mübalağaları ve coşkun mecazları bolca kullandığı görülür.

4.7. Medeniyete Karşı Tavrı: Devrin münevverlerinin ister Osmanlıcı, ister İslâmıcı veya Türkçü olsunlar üstünde ittifak ettikleri tek bir şey vardır: Batı'nın ilmi ve tekniği alınmalıdır. Fakat özellikle 1908'den sonra İslâmıcı ve Türkçüler şunda da birleşirler; Batı kültürü ve modası zararlıdır. Dönemin İslâmıcı zihniyetinin önde gelen ismi Mehmet Akif bu şiirde de aynı düşünceyi "Medeniyet girebilmiş yalnız fenniyle" dizesiyle dile getirir. Akif'in insan ve bilim anlayışı Tevfik Fikret'in "Bir gün fen, şu siyah toprağı altın yapacak" şeklinde ifade ettiği görüşüne yakındır. Ancak Fikret *Promete* şiirinde, oğlu Haluk'a Batı'dan her ne bulursa getirmesini tavsiye eder. Zira bizim için Batı'dan gelecek her şey faydalıdır, müfidir.

4.8. Toplumsal Sorumluluk: Eser, sanki Süleymaniye kürsüsünde sahnelenen tek perdelik, tek kişilik yekpare bir tiraddır. Kırk sayfalık bu uzun manzumede, ses tonu yer yer yükselsen, alçalan bir grafik gösterir. Şair, önce sakin, hatta neşeli bir giriş yapar. Bu bölüm yer yer mizahî öğeler de taşır. Ardından gelen ve içinde bulunulan mekânın -yani Süleymaniye Camii'nin- tanıtıldığı bölüm, didaktiktir.

Bu vezinli kafiyeli vaaz uzayıp gittikçe, ses perde perde yükselir, tizleşir. Bazen coşar, lirizm yoğunlaşır. Sonra vaizin sesindeki ağırbaşlılık geri gelir. Bu biraz da yağmurdan sonraki

havanın dinginliği gibidir. Abdürreşit İbrahim, kısa ve etkili cümlelerle halî bütün vehâmeti ile ortaya serer.

Bu manzume çok sesli bir orkestra müziği gibidir. Şair, şiir dilinin hemen bütün üsluplarını kullanmıştır. Mevzuu dinleyenlere daha iyi kavratılmak için bazen komik, bazen didaktik ve hakimâne, bazen trajik ve hamasidir.

Akif'in fikriyatını, şiirini, sanatını, altmış üç yıllık ömrünün manasını belki de şu "Ey cemaat, yeter Allah için olsun, uyanın" mısraı verir. O, yüksekçe bir tepeye çıkıp şehre bakan kaygılı bir adam gibidir. Manzara vahimdir. Her yan alevler içindedir. Gidiş kötü, yolun sonu felakettir. Belki de niyeti, geçen her ânın bizleri felakete biraz daha yaklaştırdığı, toplumun çok önemli dönüşümler geçirdiği bir devirde elimden geleni yaptım diyebilmiştir.

5. SONUÇ

Her iki şairin de ele aldığı müşterek temalarda, sosyal veya dinî duyguları işleyişte, aynı nesle mensup olmanın getirdiği bir takım duygu ve fikir benzerliklerinin bulunduğu ortadadır. Rastlanılan farklılıklar ise mizaç farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Akif'in ve Fikret'in yetişme tarzlarındaki, sosyal çevrelerindeki ve nihayet dünya görüşlerindeki bir takım aykırılıklar da bu farklılıkları desteklemiştir.

Bu yazıda amacımız, iki büyük Türk şairini, birbiriyle karşılaştırarak, hangisinin daha üstün olduğunu tespit etmek değildir. Eğer şiir; müzikalite, kelime kadrosunun seçiminde ve mısra kurmada titizlik, biçimce mükemmeliyet ise Fikret'in daha disiplinli bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Ama hızla çöküşe doğru giden ve bunun emârelerinin apaçık görüldüğü bir ülkede, kendisine sosyal bir sorumluluk çıkararak cemiyet problemlerini edebiyat sahasında dile getirmekse, Akif'in başarısından söz etmek muhakkaktır. Ancak Akif, bunu yaparken yer yer didaktizme yaklaşan bir üslûpla şiir sanatını ihmâl etmiştir. Öte yandan *II. Meşrûtiyet*'in çalkantılı siyâsî ve sosyal ortamında sosyal konularda şiirler yazmaktan uzak duramayan Fikret, bu vadede de biçimce güzel şiirler yazılabileceğini göstermiştir. Kaldı ki, onun böyle şiirleri *Târih-i Kadîm* örneğinde olduğu gibi *II. Meşrûtiyet*'in öncelerine de gider. Akif ise, döneminde kendi "ben"ini aşmış ve içinde yaşadığı cemiyetle bütünleşmiş belki de en önemli şairdir.

Devrinin bütün aydınları gibi Akif de II. Abdülhamit idaresinin karşısındadır. Bu karşı oluş noktasında Fikret'le de benzeşirler. Acak meşrutiyetten sonraki tavırlarında farklılık vardır. Fikret, İttihat ve Terakki idaresine karşı olurken, Akif, aralarındaki birtakım uyumsuzlukları gözdâde ederek -savaş şartlarının da zorlamasıyla- bu cemiyetin yanında yer almıştır. Her iki şair de özledikleri ve istedikleri toplum için, sosyal meselelere karşı ilgilidir ve sosyal projeler önerme

gayretindedirler. Ancak Fikret'in ilgisi aksiyon sahasına geçememiştir. Fikret, poetikasında adım adım sürebileceğimiz bir inanç yitimi yaşamış ve Türk şiirinde "şüphe"yi şiirleştiren ilk şairlerden biri olmuştur. Ancak cemiyetimize, tarihimize bakışında politik şartların değişmesinin de tesiriyle fikir değişiklikleri yaşamıştır.

Akif'in şiirinde Fikret'in aksine Batı medeniyetine karşı topyekun bir kabulden söz edemeyiz. Onda döneminin pek çok aydını gibi seçici ve sentezci bir bakış söz konusudur. Fikret'in şiirinde içinde yaşanan çevre -özellikle Osmanlı tarihini kanlı bir tablo olarak tasvir ettiği mısralarda- sun'î imajlarla verilir. Akif'in tasvirlerinde ise zaman zaman şiir türünün imkânlarını zorlayacak bir gerçekçilik kaygısı sezilir. Belki de dönemin olumsuz şartlarının zorlamasıyla veya karakterinin bir gereği olarak Fikret'in incelediğimiz şiirlerinde mizahî öğeler bulamayız. Ancak Akif'in şiirinde mizah yer yer tamamlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkar.

KAYNAKLAR

AKYÜZ, Kenan. (1990). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi 5. Baskı

ARGUNŞAH, Hülya. (2004). *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000*. Ankara: Grafiker yayınları

DOĞAN, D. Mehmet. (1998). *Camideki Şair Mehmet Akif*. İstanbul: İz Yay.

[ERSOY], Mehmet Akif. 1347 (1928). "Süleymaniye Kürsüsünde" *Safahat 2*. Kitab. İstanbul: Gündoğdu Matbaası.

KAPLAN, Mehmet. (1987). "Mehmet Akif'e Göre İlim ve Din", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Dergah Yay.

KAPLAN, Mehmet. (1993). *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergah yay.

KUNTAY Mithat Cemal. (1990). *Mehmet Akif*. Ankara: İş Bankası Yayınları 2. baskı

KARAKOYUNLU, Yılmaz. (27 Aralık 1999). "Mehmet Akif'in Uygurluk Anlayışı". *Yeni Yüzyılın Işığında Mehmet Akif (1873-1936) Sempozyumu Bildirisi*.

OKAY, Orhan. (1992). *Servet-i Fünûn Şiiri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

OKAY, Orhan. (1993). *Meşrûtiyet Sonrası Türk Edebiyatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları 2. baskı

ORTAÇ, Yusuf Ziya. (1963). *Bir Varmış Bir Yokmuş- Portreler*. İstanbul: Akbaba Matbaası

ÖZDEMİR, Mehmet. (2003). "Fikret'in Eğitim Yöneticiliği ve İstifaları", Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sakarya

Tevfik Fikret. 1321 (1905). Tarih-i Kadim. İstanbul: -Matbaa kaydı yok-

Tevfik Fikret. (1985). Rübâb-ı Şikeste. İstanbul: İnkılâb Kitabevi.

TURHAN, Mümtaz. (1994). Kültür Değişmeleri. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı yayınları

USTA, Recep. (1986). Tevfik Fikret; Hayatı Sanatı ve Eserleri. İstanbul: Kastaş Yay.

İLETİŞİM ADRESİ

Dr. Ömer SOLAK

PK: 90 Merkez/Aksaray- omersolak@yahoo.com

TÜRKİYE'DE ÖZEL YÜKSEKÖĞRETİM

Dr. Belma YAŞAR

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bil. Enst

Dr. Sevilay ŞAHİN

Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET

Ülkemizde yükseköğretime olan talep her yıl biraz daha büyümektedir. Bu talep her yıl, üniversiteye girmek isteyen öğrenci sayısı arttıkça daha da fazlalaşmaktadır.

1933 ve 1946 yılları arasında ülkemizde yeni üniversiteler kurulmuş ve bunu takip eden yıllarda bu üniversiteler kapasitelerini arttırmak zorunda kalmış ve yurt geneline yayılan yeni üniversiteler açılmıştır.

1960'larda özel üniversiteler bu talebi karşılayabilmek için yükseköğretim sistemimizde yer almaya başlamışlardır. Sekiz yıl gibi kısa bir süre içerisinde bu üniversitelerin sayıları hızla artarak 44'ü bulmuştur ve 1971'de bazı sebeplerden dolayı kapatılmışlardır. Bu sebeplerden bazıları şunlardır; bu üniversiteler daha çok zengin öğrencilere eğitim imkanı sunmuş ve büyük şehirlerde kurularak akademik personelini bu kurumlardan sağlamışlardır. Bu üniversiteler daha çok az yatırım gerektiren bölümleri açmış ve parasını ödeyen herkese diploma vermişlerdir.

1982 yılında yeniden, özel kuruluşlara, özel üniversite kurabilmeleri için izin verilmiştir. Ancak bu üniversitelerin öğrenim ücretleri çok yüksek olduğu için düşük gelirli öğrenciler bu üniversitelere gidememekte, bu da eğitimde fırsat eşitliği ilkesini zedelemektedir. Bu üniversiteler de yine geçmişte olduğu gibi akademik personelinin çoğunu devlet üniversitelerinden karşılayabilmek için sadece birkaç büyük ilde kurulmuşlar ve yine fazla yatırım gerektirmeyen bölümler açmayı tercih etmişlerdir.

Bu çalışma ülkemizde özel yüksek öğretimin tarihsel gelişimini anlatmaktadır. Özel üniversitelerin geçmişteki sorunlarını inceleyerek kurulmuş ve kurulacak olan vakıf üniversitelerinin niteliklerinin artırılmasını sağlayıcı birtakım bulguların ortaya çıkarılmasına ve geleceğe yönelik önlemlerin alınabilmesine katkıda bulunacağı beklenmektedir.

ABSTRACT

There has been a growing demand for university education in Turkey for many years. This is becoming greater